

17. Picht H. Object – Idea – Concept // Language and Culture: Establishing Foundations for Anthropological Linguistics: Series of Anthropinguistics. – Bialostok: Wyzcza Szkola Finansow I Zarzaezanie, Polska, 2004. – Vol. 1. – P. 113 – 123.

Summary

The paper deals with a fragment of the architectonics of the concept “management”, an image-bearing structures in particular, which are represented by images-stereotypes and images-prototypes of a modern manager in the collective mentality of the English-speaking professionals. Images-stereotypes (professional, evaluative and social) and images-prototypes are represented by different language units (words, attributive and predicative syntagmas, propositional structures, mini-texts) which gives an opportunity to summarize the collective professional vision of a contemporary manager in the general text-description.

УДК 81'44=112.2

НЕОБОРОТНІ РЕФЛЕКСИВНІ ДІЄСЛОВА ІЗ АВТОКАУЗАТИВНИМ ЗНАЧЕННЯМ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Нестерук О.П.

Донецький національний університет

1. Вступні зауваження.

Рефлексивними дієсловами (далі РД) іменуються дієслова із рефлексивним показником (далі РП), а саме рефлексивним займенником „sich“ в акузативі, незалежно від його значення, тобто одиниці, що виділяються за формою типу *sich legen* ‘лягати’, *sich waschen* ‘митися’ і т.ін. (Geniušiene 1987: 26). РД розглядаються у статті у складі рефлексивних конструкцій (РК), в яких РД виконують функцію присудка. РД протиставляються нерефлексивним дієсловам (НД), тобто дієсловам без рефлексивного показника „sich“ (*etw., j-n legen* ‘класти щось, когось’, *etw., j-n waschen* ‘мити щось, когось’ і т.ін.). Відповідно, конструкції з НД називаються нерефлексивними конструкціями (НК).

У статті досліджуються автокаузативні РД, що позначають рух та переміщення суб’єкта у просторі. РК з автокаузативними РД описують ситуацію, в якій суб’єкт своїми діями каузує зміну власного положення: (1) а. *Ich stellte den Stuhl ans Fenster* ‘Я поставив стілець до вікна’ → б. *Ich stellte mich ans Fenster* ‘Я став до вікна’ (Абросимова 1985: 44; Князев 2007: 276; Geniušiene 1987: 104).

У багатьох дослідженнях, присвячених РД, класифікація РД базується на дериваційному підході, тобто РД розподіляються по класах і групах виключно за значенням, яке встановлюється при зіставленні конструкції з РД і семантично

співвідносної конструкції з твірним НД. Цей підхід дозволяє виділити в сфері РД дві групи (Янко-Триницькая 1962; Недялков, Отаина 1981; Geniušiene 1987; Князев 2007):

1) оборотні РД – які мають формально співвідносні твірні НД та утворюють з ними значеннєві опозиції типу (2) а. *Er legt das Buch auf das Sofa* ‘Він кладе книгу на диван’ → б. *Er legt sich auf das Sofa* ‘Він лягає на диван’. Так, НД і РД в конструкціях (2а)-(2б) є оборотними, тому що існує формально співвідносне твірне НД *legen*, а значення похідного РД можна пояснити через значення твірного НД. В НК (2а) суб’єкт (*der Junge*) своїми діями каузує переміщення об’єкту (*das Buch*), в результаті чого місцезнаходження об’єкту змінюється. В РК (2б) суб’єкт своїми діями каузує власне переміщення і змінює своє місцезнаходження.

2) необоротні РД (НРД) – які або взагалі не мають твірних НД типу *sich bäumen* ‘ставати на дибки, на сторчкака’ (дієслова **bäumen* в німецькій мові не існує), або не співвідносяться із існуючими твірними НД за значенням, напр.: *etw. schaffen* ‘створювати щось’ ≠ *sich durch etw. schaffen* ‘пробиратися крізь щось’¹. Необхідно зазначити, що у більшості робіт, присвячених РД, їх НРД залишаються поза увагою дослідників. НРД аналізувалися в окремих дослідженнях на матеріалі англійської та балтійських (Е.Ш.Генюшене), німецької (В.Д.Девкін, Ш.Р.Басиров), російської мови (І.А.Янко-Триницька).

Отже, в статті досліджуються необоротні автокаузативні РД в німецькій мові. Матеріал статті склали 252 лексеми, отримані шляхом суцільної вибірки із лексикографічних джерел німецької мови.

2. Типи необоротності РД.

Причина необоротності РД полягає в тому, що внаслідок деривації може відбуватися розвиток нових значень твірного НД, що призводить до втрати співвідносності твірного НД та похідного РД (Янко-Триницькая 1962: 39). Дослідниками виділяються 4 типи необоротності: 1) морфологічна, 2) семантична, 3) лексична (або ідіоматична) та 4) синтаксична необоротність (Генюшене 1975: 123-125; Недялков, Отаина 1981: 207-211).

2.1. *Морфологічно необоротними* є РД, що не мають формально співвідносних твірних НД. У лінгвістичній літературі ці РД отримали назву *reflexiva tantum*, пор.: нім. *sich brüsten* ‘хвастати’ (**brüsten*), укр. *сміятися* (**сміяти*), рос. *бороться* (**бороть*).

2.2. *За семантичної необоротності* РД не співвідносяться за значенням із своїми твірними НД, тобто значення РД неможливо пояснити через семантику його НД (Недялков, Отаина 1981: 210). Наприклад: *packen* ‘пакувати речі (з метою від’їзду)’ ≠ *sich packen* ‘забиратися геть’.

2.3. *За лексичної необоротності* в позиції семантичних суб’єктів та об’єктів в конструкціях з НД і РД виступають різні типи референтів. Так, наприклад, Е.Ш.Генюшене вважає лексично необоротними НД і РД, якщо підмет у НК може

¹ Позначкою * маркується відсутність твірного дієслова, а позначкою ≠ - необоротність НД і РД.

бути виражений лише іменником на позначення людини, а підмет РК – лише іменником-неістотою, пор.: англ. (3) а. *The chief commended Mr. Brown's work to me* 'Шеф похвалив мені роботу містера Брауна' ≠ б. *The book did not commend itself to me* 'Книга мене не привабила' (Генюшене 1975: 123). За спостереженнями В.П.Недялкова та Г.А.Отаїної, в нівхській мові лексично необоротними виступають РД, утворені від НД, додаток яких не може бути виражений іменником на позначення людини (Недялков, Отаїна 1981: 208). Так, наприклад, в німецькій мові додаток НД *öffnen* 'вічиняти' може бути виражений лише іменником на позначення неістоти, тому НК (4а)-(5а) та РК (4б)-(5б) є лексично необоротними, пор.: (4) а. *Er öffnet die Tür* 'Він відчиняє двері' ≠ б. *Die Tür öffnet sich* 'Двері відчиняються', аналогічно: (5) а. *Er dreht das Rad* 'Він крутить колесо' ≠ б. *Das Rad dreht sich* 'Колесо крутиться'.

Слід зазначити, що в групі автокаузативних РД лексична необоротність є закономірною, тому що відбувається своєрідне «перескакування через одну ланку», оскільки дія, яка пасивно виконується об'єктом в НК, активно виконується суб'єктом в РК (Недялков, Отаїна 1981: 209). На думку А.Вежбицької, в основі використання РД для передачі автокаузативного значення полягає розщеплення назви людини на «тіло» та «розум». Відповідно, конструкції типу *Джон рухався* отримують у неї наступне тлумачення: 'Джон рухався, тому що Джон (= розум Джона) хотів, щоб Джон (= тіло Джона) рухався' (Wierzbicka 1976: 141).

2.4. Синтаксична необоротність є випадком індивідуальної, нерегулярної зміни валентнісних якостей РД (Geniušiene 1987: 146). Внаслідок деривації РД в РК може з'являтися додатковий член речення (див. (6а)-(6б)). Слід зазначити, що синтаксична необоротність спричиняє семантичну (Недялков, Отаїна 1981: 208), наприклад: (6) а. *Er krümmte sein Bein* 'Він зігнув ногу' ≠ б. *Er krümmte sich in Krämpfen / vor Schmerzen / unter dem Gewicht* 'Він корчився в судорогах / від болю / під вагою'. Так, конструкції (6а)-(6б) є, з одного боку, синтаксично необоротними, тому що РД *sich krümmen* 'корчитися' потребує додатку, що виражає причину дії, позначуваної РД, тобто 'корчитися від чогось', та, з іншого, семантично необоротними, тому що РД на відміну від НД позначає дію, виконувану не за власним бажанням, а під впливом зовнішніх обставин.

Дослідники зазначають, що типи необоротності дуже рідко реалізуються в «чистому» вигляді (Генюшене 1975: 125, Недялков, Отаїна 1981: 207). Чітко відокремити можливо лише *reflexiva tantum*: за відсутністю твірного НД вони є морфологічно необоротними. У більшості ж випадків можна спостерігати комбінацію різних типів необоротності. Оскільки, як вказувалося вище, усім автокаузативним РД притаманна лексична необоротність, у статті будуть розглянуті 3 типи автокаузативних РД: 1) морфологічно необоротні автокаузативні РД; 2) семантично необоротні автокаузативні РД; 3) автокаузативні РД із комбінацією синтаксичної і семантичної необоротності.

3. Морфологічно необоротні автокаузативні РД (134 од.).

Серед морфологічно необоротних автокаузативних РД було виявлено 8 структурних типів. Для їх виділення використовувались наступні ознаки:

1) категоріальна (=частиномовна) приналежність мотивуючої основи, від якої було утворено РД;

2) кількісний та якісний склад словотворчих елементів, що беруть участь у деривації РД.

3.1. Відіменникові РД (11 од.).

До цього структурного типу належать 11 РД, утворені від іменників за допомогою лише РП: *der Baum* ‘дерево’ ≠ *sich bäumen* ‘ставати на дибки, на сторчака’, *der Fläz* ‘грубіян, нахаба’ ≠ *sich fläzen* ‘розвалитися (сісти/лягти недбало, нахабно)’, *der Flegel* ‘грубіян, нахаба’ ≠ *sich flegeln* ‘розвалитися (сісти недбало)’, *der Lümmel* ‘нахаба, неввічлива людина’ ≠ *sich lümmeln* ‘розвалитися (сісти/лягти недбало)’, *der Krenzel* ‘закруток, завій’ ≠ *sich krenzeln* ‘звиватися; тинятися, швендяти’, *der Platz* ‘місце’ ≠ *sich platzen* ‘сісти’, *der Rekel* ‘грубіян, нахаба’ ≠ *sich rekeln* ‘потягуватися’, *die Rippe* ‘ребро’ ≠ *sich rippen* ‘ворушитися’, *die Suhle* ‘калюжа’ ≠ *sich suhlen* ‘валятися у грязюці, калюжі (про кабанів)’ / паралельна форма *sich sielen* ‘перевертатися з боку на бік’, *der Weg* ‘дорога, шлях’ ≠ *sich wegen* ‘рухатися, переміщатися’.

3.2. Відіменникові суфіксальні РД (2 од.).

Цей структурний тип репрезентують 2 РД, утворені від іменників за допомогою словотворчого форманту, що складається із РП та суфіксу: *die Schlange* ‘змія’ ≠ *sich schlängeln* ‘звиватися (повзти), протискуватися’, *die Rippe* ‘ребро’ ≠ *sich rippeln* ‘ворушитися’.

3.3. Відіменникове префіксально-суфіксальне РД (1 од.).

Було виявлено лише одне РД цього структурного типу: *der Igel* ‘їжак’ ≠ *sich einigeln* ‘згортатися клубком’.

3.4. Відприкметникові префіксальні РД (2 од.).

Цей структурний тип представляють 2 РД, що утворені від прикметників за допомогою префіксу *ver-* та називають дію, що характеризується ознакою, позначуваною твірним прикметником: *früh* ‘ранній’ ≠ *sich verfrühen* ‘прийти раніше призначеного терміну’, *spät* ‘пізній’ ≠ *sich verspäten* ‘запізнитися’.

3.5. Відприкметникове суфіксальне РД (1 од.).

absent ‘відсутній’ ≠ *sich absentieren* ‘віддалятися крадькома, потайки’.

3.6. Відприкметникове префіксально-суфіксальне РД (1 од.).

dünn ‘тонкий’ ≠ *sich verdünnisieren* ‘непомітно зникати, змиватися’.

3.7. Віддієслівні префіксальні РД (14 од.).

Необоротні РД цього структурного типу утворюються від НД шляхом одночасного додавання до мотивуючої дієслівної основи на одному дериваційному кроці рефлексивного показника і префіксу (Басыров 2004: 11) і утворюють наступні значеннєві ряди:

а) віддалення, рух геть від якогось місця: *machen* ‘робити’ ≠ *sich davonmachen* ‘утікати’, *wieseln* ‘дріботіти’ ≠ *sich durchwieseln* ‘прокрадатися, прослизати’,

machen ‘робити’ ≠ *sich hinausmachen* ‘забиратися з приміщення’, *zupfen* ‘тягти, виривати’ ≠ *sich vezupfen* ‘непомітно, тайкома віддалятися’;

б) віддалення з метою сховатися або врятуватися: *krauchen* ‘повзти’ ≠ *sich verkrauchen* ‘забиватися, ховатися’, *kriechen* ‘повзти’ ≠ *sich verkriechen* ‘забиватися, ховатися’;

в) АРД з префіксом *um-*, утворені від НД зорового сприйняття, позначають круговий рух навколо власної осі з метою побачити щось: *blicken* ‘дивитися’ ≠ *sich umblicken* ‘озиратися, обертатися’, *gucken* ‘дивитися’ ≠ *sich umgucken* ‘озиратися, обертатися’, *schauen* ‘дивитися’ ≠ *sich umschauen* ‘озиратися, обертатися’, *sehen* ‘дивитися’ ≠ *sich umsehen* ‘озиратися, обертатися’;

г) АРД з префіксом *ver-*, утворені від НД руху, позначають рух, в результаті якого суб’єкт дії опиняється в небажаному місці: *fahren* ‘їхати’ ≠ *sich verfahren* ‘заблукати’, *fliegen* ‘летіти’ ≠ *sich verfliegen* ‘залетіти (про птахів)’, *laufen* ‘тягти, виривати’ ≠ *sich verlaufen* ‘заблукати’.

3.8. Вторинні префіксальні РД (102 од.).

Цей структурний тип репрезентують РД, що утворилися внаслідок вторинної рефлексивізації, тобто в результаті додавання до існуючого РД префікса. В цьому структурному типі можна виділити 3 підтипи.

3.8.1. 58 РД утворюється в два кроки: спочатку від НД утворюється необоротне РД лише за допомогою рефлексивного показника *sich*, до якого потім додається префікс, що уточнює напрямок руху або переміщення. Таким чином, отримуємо ланцюжок: НД ≠ необоротне РД ≠ префіксальне необоротне РД. Наприклад: *etw. tasten* ‘обмацувати щось’ ≠ *sich tasten* ‘йти навпомацки’ ≠ *sich vortasten* ‘йти навпомацки вперед’, *kauern* ‘сидіти навпочіпки’ ≠ *sich kauern* ‘сісти навпочіпки’ ≠ *sich niederkauern* ‘сісти навпочіпки’, *j-m etw. stehlen* ‘красти щось у когось’ ≠ *sich in etw./aus etw. stehlen* ‘прокрадатися кудись, звідкись’ ≠ *sich einstehlen* ‘прокрадатися, прослизнути усередину’/ *sich fortstehlen* ‘прокрадатися звідкись’/ *sich hereinstehlen* ‘прокрадатися, прослизнути усередину’/ *sich hinausstehlen* ‘прокрадатися із якогось місця назовні’/ *sich hinstehlen* ‘прокрадатися в певне місце’/ *sich wegstehlen* ‘прокрадатися звідкись’.

3.8.2. 37 РД утворюється в два етапи: спочатку від НД утворюється оборотне РД. Далі до оборотного РД додається префікс, який позначає напрямок руху або переміщення, при цьому РД стає необоротним і використовується лише із РП. В результаті отримуємо ланцюжок: НД → оборотне РД ≠ префіксальне необоротне РД. Так, наприклад, РД *sich verbeugen* ‘кланятися’ утворюється наступним шляхом: *beugen* ‘нахиляти’ → *sich beugen* ‘нахилятися’ ≠ *sich verbeugen* ‘кланятися’. Пор. також: *neigen* ‘нахиляти’ → *sich neigen* ‘нахилятися’ ≠ *sich verneigen* ‘кланятися’, *bewegen* ‘рухати’ → *sich bewegen* ‘рухатися’ ≠ *sich durchbewegen* / *sich an j-m, etw. vorbeibewegen* ‘рухатися крізь щось / рухатися повз когось, щось’.

3.8.3. 7 РД, що утворилися внаслідок вторинної рефлексивізації від існуючих *reflexiva tantum*, що були описані вище: *sich bäumen* ‘ставати на дибки, на сторчака’ ≠ *sich aufbäumen* ‘підніматися, ставати на дибки, на сторчака’, *sich schlängeln* ‘звиватися (повзти), протискуватися’ ≠ *sich durchschlängeln* ‘протискуватися,

пролазити', *sich schlängeln* 'звиватися (повзти), протискуватися' ≠ *sich an j-n, etw./zu j-m, etw. heranschlingeln* 'прослизнути до когось/чогось', *sich schlängeln* 'звиватися (повзти), протискуватися' ≠ *sich an j-m vorbeischlingeln* 'прослизнути повз когось', *sich fläzen* 'розвалитися' ≠ *sich hinfläzen* 'розвалитися', *sich flegeln* 'розвалитися (сісти недбало)' ≠ *sich hinflegeln* 'розвалитися (сісти недбало)', *sich lümmeln* 'розвалитися (сісти/лягти недбало)' ≠ *sich hinlümmeln* 'розвалитися (сісти/лягти недбало)'.

В таблиці 1 представлені розглянуті структурні типи морфологічно необоротних РД.

Таблиця 1

Структурні типи морфологічно необоротних РД з автокаузативним значенням в німецькій мові

Тип РД	Кількість
1. Вторинні префіксальні РД	102 (76,11 %)
2. Віддієслівні префіксальні РД	14 (10,44 %)
3. Відіменникові РД	11 (8,2 %)
4. Відіменникові суфіксальні РД	2 (1,49 %)
5. Відприкметникові префіксальні РД	2 (1,49 %)
6. Відіменникові префіксально-суфіксальні РД	1 (0,74 %)
7. Відприкметникові суфіксальні РД	1 (0,74 %)
8. Відприкметникові префіксально-суфіксальні РД	1 (0,74 %)
УСЬОГО:	134 (100%)

Як видно із таблиці 1, найбільшу кількість становлять автокаузативні РД, утворені внаслідок вторинної рефлексивізації, тобто в результаті додавання до існуючого РД префікса. Можна зробити висновок, що префіксальний засіб словотворення є продуктивним в німецькій мові.

4. Лексико-семантичні групи НД, що утворюють семантично необоротні РД та РД з комбінацією синтаксичної і семантичної необоротності.

Перш, ніж перейти до розгляду семантично необоротних РД та РД з комбінацією синтаксичної і семантичної необоротності, уявляється доцільним описати типи НД, від яких вони утворюються.

4.1. Найбільшу продуктивність (44 од.) становлять НД, що позначають дію, виконувану суб'єктом над неістотою, інколи за допомогою певного інструменту (9 од). До цієї групи належать наступні АРД: *etw. an etw. anhängen* 'привісити щось до чогось' ≠ *sich an etw. anhängen* 'причіпитися до чогось, схватитися за щось', *etw. an etw. anstellen* 'приставити щось до чогось' ≠ *anstellen* 'стати в чергу', *etw. festklammern* 'прикріпити щось' ≠ *sich an j-m/etw. festklammern* 'вчепитися в когось/щось', *etw. durch etw. hindurchdrücken* 'продавити щось крізь щось' ≠ *sich in etw. hindurchdrücken* 'втиснутися кудись', *etw. hochwinden* 'піднімати щось домкратом' ≠ *sich hochwinden* 'підніматися вгору обертовими рухами', *etw. packen* 'пакувати речі (з метою від'їзду)' ≠ *sich packen* 'забиратися геть', *etw./j-n schlagen* 'бити, вдарити щось/когось' ≠ *sich durch etw. schlagen* 'пробиратися крізь щось

(напр. хаші), *etw. tasten* ‘обмацувати щось’ ≠ *sich tasten* ‘рухатися навпомацки’, *etw. wuzeln* ‘крутити щось’ ≠ *sich durch etw. wuzeln* ‘протискуватися, пробиратися через щось’, *etw. zusammenrollen* ‘скручувати щось’ ≠ *sich zusammenrollen* ‘згортатися, скручуватися клубком’ та ін.

4.2. 18 РД утворені від інтранзитивних стативних або акціональних НД на позначення місцезнаходження або руху в просторі, напр.: *knien* ‘стояти на колінах’ ≠ *sich knien* ‘стати на коліна’, *kauern* ‘сидіти навпочіпки’ ≠ *sich kauern* ‘сісти навпочіпки’, *stürzen* ‘впасти, звалитися’ ≠ *sich stürzen* ‘кинутися, ринутися’, *schwingen* ‘хитатися, коливатися’ ≠ *sich schwingen* ‘злетіти, скочити’ та утворені від них префіксальним засобом РД, пор.: *herabstürzen* ‘впасти’ ≠ *sich herabstürzen* ‘кинутися вниз’, *hinausstürzen* ‘випасти, звалитися назовні’ ≠ *sich hinausstürzen* ‘викинутися назовні’, *hinknien* ‘стояти на колінах’ ≠ *sich hinknien* ‘стати на коліна’, *niederknien* ‘стояти на колінах’ ≠ *sich niederknien* ‘стати на коліна’, *aufschwingen* ‘зробити підйом на спортивному приладі’ ≠ *sich aufschwingen* ‘злетіти, скочити’.

4.3. 14 РД утворюються від НД на позначення переміщення істоти/ неістоти в просторі, наприклад: *etw. werfen* ‘кидати щось’ ≠ *sich in etw., an j-n, etw. werfen* ‘кидатися кудись, на когось, щось’, *etw. aufraffen* ‘підняти щось’ ≠ *sich aufraffen* ‘підскочити’, *etw./j-n abseilen* ‘спускати когось/щось на канаті, тросі’ ≠ *sich abseilen* ‘утікати, зкриватися’, *etw. unterstellen* ‘поставити щось на зберігання’ ≠ *sich unterstellen* ‘стати під щось, що захищає’, *etw. verschiffen* ‘транспортувати щось кораблем’ ≠ *sich verschiffen* ‘утікати, зкриватися’ та ін.

4.4. 13 РД утворюються від НД на позначення мовної діяльності суб’єкту. Суб’єкт НК шляхом прохання каузує об’єкт НК виконати рух в певному напрямку. В АРК суб’єкт виконує цей рух добровільно. Всі РД цієї групи утворені від НД, що мають в своїй структурі дієслово *j-n bemühen* ‘турбувати когось’, наприклад: (8) а. *Darf ich Sie auf die Bühne heraufbemühen?* ‘Можна Вас попросити піднятися на сцену?’ ≠ б. *Wollen Sie sich auf die Bühnen heraufbemühen?* ‘Чи не підніметесь Ви на сцену?’, пор. також аналогічні пари: *j-n herunterbemühen* ‘попросити когось спуститися вниз’ ≠ б. *sich herunterbemühen* ‘спуститися вниз’, *j-n hinausbemühen* ‘попросити когось вийти назовні’ ≠ б. *sich hinausbemühen* ‘вийти назовні’, *j-n hineinbemühen* ‘попросити когось зайти усередину’ ≠ б. *sich hineinbemühen* ‘зайти усередину’.

4.5. Твірні НД позначають трудову діяльність, працю, в результаті якої виникає певний продукт. Від них утворюються 7 РД з повним переосмисленням твірних значень, пор.: *etw. aufbauen* ‘будувати щось’ ≠ *sich vor j-m aufbauen* ‘встати перед кимось’, *etw. hinbauen* ‘будувати щось в певному місці’ ≠ *sich vor j-m hinbauen* ‘встати перед кимось’, *arbeiten* ‘працювати’ ≠ *sich durch etw. arbeiten* ‘пробиратися крізь щось’, *etw. aufarbeiten* ‘допрацювати щось’ ≠ *sich aufarbeiten* ‘піднятися з зусиллям’, *durcharbeiten* ‘пропрацювати (певний час)’ ≠ *sich durch etw. durcharbeiten* ‘пробиратися крізь щось’, *etw. hineinarbeiten* ‘включати щось в роботу’ ≠ *sich in etw. hineinarbeiten* ‘протискуватися в щось’, *etw. schaffen* ‘створювати щось’ ≠ *sich durch etw. schaffen* ‘пробиратися крізь щось’.

4.6. 22 РД утворені від різних лексико-семантичних класів НД. Так, вихідні НД можуть позначати позбавлення когось чогось, пор.: *j-m etw. stehlen* ‘вкрасти щось у когось’ ≠ *sich in/aus etw. stehlen* ‘прокрастися, пробратися кудись/звідкись’, *j-m etw. entringen* ‘вирвати щось у когось’ ≠ *sich j-m entringen* ‘визвільнитися’. До цієї групи належать також наступні АРД: *durchspielen* ‘провести час за грою’ ≠ *sich durchspielen* ‘прориватися через супротивника (у спорті)’, *kämpfen* ‘боротися’ ≠ *sich durch etw. kämpfen* ‘пробиратися через щось’, *kämpfen* ‘боротися’ ≠ *sich durch etw. kämpfen* ‘пробиратися через щось’, *rappeln* ‘гриміти, куркотіти, стучати’ ≠ *sich rappeln* ‘ворушитися; підніматися’, *verfügen* ‘предписувати, наказувати; мати в своєму розпорядженні’ ≠ *sich verfügen* ‘йти кудись’, *verrollen* ‘завмирати (про звуки)’ ≠ *sich verrollen* ‘лягти в ліжку, лягти спати’ та ін.

5. Семантично необоротні автокаузативні РД (34 од.).

До цієї групи ми відносимо РД, що не мають відмінностей на синтаксичному рівні, але не співвідносяться із своїми НД за значенням. Розглянемо цей тип автокаузативних РД на прикладі РД *sich an j-n, etw. klammern* ‘вчіпитися в когось, щось’: (9) а. *Das Kind klammerte eine Notiz an das Buch* ‘Дитина прикріпила нотатку до книги’ ≠ б. *Das Kind klammerte sich an seine Mutter / an das Gelände* ‘Дитина вчепилася в матір / в поруччя’. НД і РД в наведеному прикладі неспіввідносні за значенням. По-перше, дія, позначувана НД, виконується за допомогою інструменту, в той час як РД виражає дію, виконувану руками. По-друге, НК і РК описують ситуації, що відбуваються за різних обставин та з різною метою. Так, НД позначає цілеспрямовану дію, метою якої є розміщення певної речі на певному місці, наприклад, для нагадування. РД, навпаки, позначає скоріше мимовільну дію, що відбувається під впливом зовнішніх обставин, таких як бажання не впасти або жах.

Інколи перехід до РД супроводжується метафоризацією вихідного значення НД. Так, наприклад НД *etw. in etw. hineinbohren* ‘всверлювати щось кудись’ позначає дію, виконувану зазвичай за допомогою свердла або бура, що потребує певних зусиль. Утворене від цього НД РД *sich etw. in etw. hineinbohren* ‘втискуватися, протискуватися в щось/кудись’ має значення ‘протискуватися кудись з труднощами, неначе всвердлюючись усередину’, пор.: (9) *Er bohrte sich in sie [Menge] hinein, dorthin wollte er, wo die Menschen am dichtesten standen ...* ‘Він протискувався в натовп, він хотів дібратися туди, де люди стояли найщільніше ...’.

Семантично необоротні автокаузативні РД утворюються від різних лексико-семантичних груп твірних НД (див. 4.1.-4.6).

6. Автокаузативні РД із комбінацією синтаксичної та семантичної необоротності.

Цю групу репрезентують 84 РД, які не співвідносяться із твірними НД за значенням, тобто є семантично необоротними, та РК відрізняється від НК на синтаксичному рівні, тобто вони є синтаксично необоротними.

Так, при переході до РД в конструкції може з’являтися додатковий член речення, виражений іменниково-прийменниковою групою, що неминуче

спричиняє семантичну необоротність. Наприклад, НД *etw./j-n schlagen* ‘бити, вдарити щось/когось’ потребує прямого додатку в акузативі, в той час як РД *sich durch etw. schlagen* ‘пробиратися крізь щось (напр. хащі)’ обов’язково потребує прийменника *durch*. Деривація РД супроводжується метафоризацією значення твірного НД: *sich durch etw. schlagen* має значення переміщення з труднощами, що потребує певних зусиль, букв. ‘пробивати собі шлях через щось’.

В склад цієї групи входять також РД, утворені від інтранзитивних стативних або акціональних НД на позначення місцезнаходження або руху в просторі (див. п. 4.2). При деривації РД додавання РП до НД може маркувати:

1) протиставлення стативних НД акціональним РД (Девкин 1952: 10), напр.: *knien* ‘стояти на колінах’ ≠ *sich knien* ‘стати на коліна’, *kauern* ‘сидіти навпочіпки’ ≠ *sich kauern* ‘сісти навпочіпки’, *hocken* ‘сидіти навпочіпки’ ≠ *sich hocken* ‘сісти навпочіпки’;

2) протиставлення мимовільної дії, що виражає НД, навмисній, цілеспрямованій дії (Девкин 1952: 10, Лашкарадзе 1956: 10), напр.: *stürzen* ‘впасти, звалитися’ ≠ *sich stürzen* ‘кинутися, ринутися’, *schwingen* ‘хитатися, коливатися’ ≠ *sich schwingen* ‘злетіти, скочити’. Синтаксична необоротність НД і РД цієї групи проявляється в тому, що НД потребують додатку в дативі, а РД – додатку в акузативі, пор.: (10) а. *Er kniete neben mir* ‘Він стояв на колінах біля мене’ ≠ б. *Er kniete sich neben mich* ‘Він став на коліна біля мене’.

В таблиці 2 представлені розглянуті типи необоротних автокаузативних РД в німецькій мові.

Таблиця 2

Типи необоротних автокаузативних РД в німецькій мові

Тип необоротності	Кількість
Морфологічна необоротність	134 (53,18 %)
Синтаксична + семантична необоротність	84 (33,33 %)
Семантична необоротність	34 (13,49 %)
УСЬОГО:	252 (100%)

7. Висновки.

Дослідження автокаузативних необоротних РД в німецькій мові дозволяє зробити наступні висновки.

1. В сфері РД існує 4 типи необоротності: морфологічна, семантична, лексична і синтаксична необоротність (див. п. 2.1.-2.4.). Із 4 типів необоротності чітко відокремити можливо лише морфологічний тип. Оскільки лексична необоротність є характерною для всього класу автокаузативних РД, було розглянуто 3 типи необоротних автокаузативних РД: 1) морфологічно необоротні автокаузативні РД; 2) семантично необоротні автокаузативні РД; 3) автокаузативні РД із комбінацією синтаксичної і семантичної необоротності.

2. Серед трьох розглянутих класів автокаузативних необоротних РД найчисленнішим є тип морфологічно необоротних автоказативних РД (134 од.).

3. Серед морфологічно необоротних РД було виділено 8 структурних типів (див. табл. 1). Продуктивність структурних типів морфологічно необоротних авто

каузативних РД неоднакова. Найвищу продуктивність виявляють РД, утворені в результаті вторинної рефлексивізації за допомогою префіксу (понад 76%). Приблизно однаковою продуктивністю характеризуються віддієслівні префіксальні РД (10, 44%) та відіменникові РД (8,2%). Решта структурних типів є непродуктивними та нараховують не більше 2 одиниць.

4. Було виділено 6 лексико-семантичних груп НД, від яких утворюються семантично необоротні РД та РД з комбінацією синтаксичної і семантичної необоротності: 1) твірні НД позначають дію, виконувану суб'єктом над неістотою, інколи за допомогою певного інструменту; 2) твірні НД є інтранзитивними стативними або акціональними НД і позначають місцезнаходження або руху в просторі; 3) твірні НД позначають переміщення істоти/ неістоти в просторі; 4) твірні НД позначають мовну діяльність суб'єкту; 5) твірні НД позначають трудову діяльність, працю, в результаті якої виникає певний продукт; 6) різні лексико-семантичні класи НД. Найбільш продуктивно семантично необоротні РД та РД з комбінацією синтаксичної і семантичної необоротності утворюються від НД першої групи (44 од.).

5. До семантично необоротних автокаузативних РД були віднесені РД, що не мають відмінностей на синтаксичному рівні, але не співвідносяться із своїми НД за значенням (34 од.). Групу автокаузативних РД із комбінацією синтаксичної та семантичної необоротності репрезентують РД, які не співвідносяться із твірними НД за значенням, та РК відрізняється від НК на синтаксичному рівні (84 од.).

6. Проведений аналіз становить перспективи подальшого дослідження, а саме: 1) вивчення типів необоротних РД в українській мові; 2) порівняльний аналіз необоротних РД в німецькій та українській мовах.

Література

1. Абросимова Т.А. Рефлексивные конструкции в испанском, итальянском и французском языках / Т.А.Абросимова // Рефлексивные глаголы в индоевропейских языках. – Калинин: КГУ, 1985. – С. 40–55.
2. Басыров Ш.Р. Типология глаголов с рефлексивным комплексом в индоевропейских языках / Ш.Р.Басыров. – Донецк: ДонНУ, 2004. – 351 с. – (Типологічні, зіставні, діахронічні дослідження; Т.1.)
3. Генюшене Э.Ш. О необратимости некоторых групп английских рефлексивов / Э.Ш.Генюшене // Материалы семинара по теоретическим проблемам синтаксиса. – Пермь: Изд-во Пермского гос. ун-та, 1975. – Ч.2. – С. 121–126.
4. Девкин В.Д. Глаголы с sich в современном немецком языке: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04. «Германские языки» / В.Д.Девкин. – М.: МГУ, 1952. – 14 с.

5. Князев Ю.П. Грамматическая семантика. Русский язык в типологической перспективе / Ю.П.Князев. – М.: Языки славянских культур, 2007. – 704 с.
6. Лашкарадзе А.С. Семантика возвратных глаголов в современном немецком языке. автореф. дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04. «Германские языки» / А.С.Лашкарадзе. – Тбилиси, 1956. – 17 с.
7. Недялков В.П. Нивхские рефлексивные глаголы и типология смысловых рефлексивов / В.П.Недялков, Г.А.Отаина // Залоговые конструкции в разноструктурных языках. – Л.: Наука, 1981. – С. 185–220.
8. Янко-Триницкая И.А. Возвратные глаголы в современном русском языке / И.А.Янко-Триницкая. – М.: Изд-во АН СССР, 1962. – 247 с.
9. Geniušienė E. The typology of reflexives / Emma Geniušienė. – Berlin-New York-Amsterdam: Mouton de Gruyter, 1987. – 435 S.
10. Wierzbicka A. Mind and body // Notes from linguistic underground / J. D. McCawley. – New York; San Francisco; London: Academic Press, 1976. – P. 129–157.

Summary

The article deals with autocausative reflexive verbs in German language which do not have source non-reflexive verbs or do not correlate with the existing source verbs. The types of non-reversibility are examined, the kinds of possible combinations of different non-reversibility types are determined, the lexical types of source non-reflexive verbs are described.

INVESTIGATING THE FICTION: FEMSLASH FANFICTION AND CSI

Nováková V.

P. J. Šafárik University, Košice, Slovakia

CSI: Crime Scene Investigation is one of the most successful TV series created for the CBS TV network. It became an instant success with television viewers worldwide, beating other television drama series. Its success triggered creation of its two followers *CSI: Miami* and *CSI: New York*.

There were many different crimes solved throughout its ten seasons (season 10 is currently premiered in the USA) [<http://www.cbs.com/primetime/csi/>]. Contrary to the tradition of main heroes of crime series being fearless detectives, CSI presented a new kind of hero. People usually unknown and never heard about so far came to the forefront and became new masters of crime solving. These people are investigators working in the labs, analyzing every little fiber and detail and solving the mystery. Apart from these new heroes, CSI presents traditional heroes as well; however, their role is not as important as that of investigators [Allen 2007].